

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΝΑΥΠΛΙΑΚΗ ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ 1862:
ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΤΟΥ Θ' ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
(ΝΑΥΠΛΙΟΝ 30 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ - 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2015)

ΤΟΜΟΣ Γ'

ΑΘΗΝΑΙ 2021

ΑΝΑΤΥΠΟΝ

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

33

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

33

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΟΥ Θ' ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
(ΝΑΥΠΛΙΟΝ 30 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ - 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2015)

ΤΟΜΟΣ Γ'
ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΑΘΗΝΑΙ
2021

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ
Ιστορικός

Η ΝΑΥΠΛΙΑΚΗ ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ 1862: ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ

Ο βασιλιάς Όθων της Ελλάδος έχασε, ως γνωστόν, τὸν θρόνο του λόγω τῆς ἐπιτυχοῦς ἐπανάστασης ποὺ ἐκδηλώθηκε στὴν Ἀθήνα τὴ νύκτα τῆς 10ης πρὸς τὴν 11η Ὀκτωβρίου 1862¹. Τὸ βασιλικὸ ζεῦγος ἀκριβῶς τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες βρισκότανε σὲ περιοδεία, στὴν Πελοπόννησο, καί, ὅταν τελικῶς κατάφερε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν πρωτεύουσα, ἦτανε πιά πολὺ ἀργά. Ἡ νέα, ἐπαναστατικὴ τάξη πραγμάτων εἶχε ἐπιβληθῇ - με ἀποτέλεσμα ὁ Όθων καὶ ἡ Ἀμαλία νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν ἀτμοδρόμωνα «Ἀμαλία», με τὸν ὁποῖο εἶχανε ἐπιστρέψῃ στὰ ἀνοιχτὰ τοῦ Πειραιᾶ, τὸ μεγαλύτερο καὶ οὐσιαστικῶς μοναδικὸ ἀξιόμαχο σκάφος τοῦ τότε Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ², καὶ με βρετανικὸ πολεμικὸ πλοῖο, τὴ «Σκύλλα», νὰ φύγουν στὴν Τεργέστη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴ Βαυαρία.

Κάτι ποὺ πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ ἐπισημανθῇ εἶναι τὸ ὅτι ἐκείνη ἡ ἐπανάσταση, ἡ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1862, στὴν Ελλάδα δὲν εἶχε ἀποκλειστικῶς ἀντιδυναστικὸ χαρακτήρα. Τὴν ἐξωση τοῦ Όθωνος ἀκολούθησαν σφοδρὲς καὶ συχνὰ βίαιες συζητήσεις, τόσο μέσα στὴ χώρα μας ὅσο καὶ τὸ ἐξωτερικό, σχετικῶς με τὸ ἀμέσως μελλοντικὸ πολίτευμα στὸ ἐξῆς τῆς Ελλάδος. Πολλοὶ ὑπῆρξαν, πράγματι, ἐκεῖνοι ποὺ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ὑποστήριξαν τὴν ἐγκαθίδρυση τύπου προεδρικῆς δημοκρατίας³. ὑπῆρξαν μάλιστα καὶ ὀρισμένοι παράγοντες ποὺ θέλησαν ἡ δημοκρατία αὐτὴ νὰ ἔχῃ «κόκκινη σημαία»⁴,

1. Τρύφωνος Εὐαγγελίδου, *Ἱστορία τοῦ Όθωνος, βασιλέως τῆς Ελλάδος (1832-1862)*, Ἀθήνα: Ἀριστείδης Γ. Γαλανός, 1893, σσ. 697 ἐπ.

2. Κ. Παῖζη - Παράδελι, Ἀρχιπλοίαρχου Π.Ν., *Τὰ πλοῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ, 1830-1979* (Γενικὸ Ἐπιτελεῖο Ναυτικοῦ, 1979), σσ. 18, 171.

3. Ἐνδεικτικῶς: *Ἱστορικὸ καὶ Διπλωματικὸ ἀρχεῖο τοῦ ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν* (στὸ ἐξῆς: *ΑΥΕ*), 1862, Α.Α.Κ., Γ', Χαρίλαος Τρικούπης, ἐπιτετραμμένος τῆς ἑλληνικῆς πρεσβείας στὸ Ἡνωμένο Βασίλειο, πρὸς τὸν Α. Διαμαντόπουλο, ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν, ἀρ. 128, Λονδίνο, 31 Ὀκτωβρίου/12 Νοεμβρίου 1862.

4. Ἐφημερίδα *Τὸ Μέλλον τῆς Ανατολῆς* (Ἀθήνα), ἑκτακτὸ παράρτημα ἀρ. 3, ἡ.ῆ., σ. 1· φύλλο 5ης Δεκεμβρίου 1862, σ. 4.

όμοσπονδιακή δομή και σοσιαλιστική απόχρωση⁵ - με αποτέλεσμα τὸ κατὰ-στημα τῆς Β' ἐν Αθήναις τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως, ποὺ συνήλθε λίγο μετὰ τὴν ἀνατροπὴ τῆς πρώτης δυναστείας, νὰ παραμείνῃ γιὰ καιρὸ διακοσμημένο μὲ κόκκινες ταινίες⁶. Ἀλλὰ αὐτὸ εἰδικὰ τὸ θέμα προφανῶς κεῖται πέρα ἀπὸ τὸ θεματικὸ πλαίσιο αὐτῆς τῆς ἀνακοίνωσης.

Ἡ ἔξωση τοῦ Ὁθωνοῦ ἐγίνε δεκτὴ μὲ ἐνθουσιασμὸ σχεδὸν παράλογο ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς παροικίες στὴ δυτικὴ Εὐρώπῃ καὶ σὲ ὅσα ἀστικά κέντρα μέσα στὴν Ἑλλάδα ἐπηρεάζονταν ἀπὸ αὐτές. Στὴν Ἑρμούπολιν τῆς Σύρου π.χ. ἕνας νεαρός... αὐτοκτόνησε ἀπὸ τὴ χαρὰ του⁷. Παράλληλα, ὁ τόνος τῶν ἐγγράφων ποὺ ἔστειλαν τότε στὴν Αθήνα οἱ διπλωματικοὶ καὶ προξενικοὶ ἐκπρόσωποι τῆς χώρας μας στὸ ἐξωτερικὸ ἦταν ἀνάλογος μὲ αὐτὸν τῶν κειμένων ποὺ σᾶς ἀκολουθοῦν:

*Ὅλοι οἱ ἐδῶ ὁμογενεῖς, τόνιζε ὁ πρόξενός μας στὴ Μασσαλία, ὑποῦντες μετ' ἐμοῦ ἰκέτιδας τὰς χεῖρας πρὸς τὸν Ὑψιστον, παρακαλοῦσιν Αὐτὸν ὅπως εὐλογήσῃ τὴν μεταβολὴν ταύτην, ἀφ' ἧς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἀναμένει νὰ ἴδῃ πηγάζοντα ἅπαντα τὰ καλὰ...*⁸

Καὶ ὁ πρόξενος στὸ Ἡράκλειο τῆς Κρήτης:

*Κοινὴ ἡ ἀγαλλίασις, Κύριε Ὑπουργέ, καὶ πᾶσα ἑλληνικὴ καρδιά ἐσκίρτησεν καὶ ἠυφράνθη εἰς τὴν ἐθνοσωτήριον ταύτην πολιτικὴν μεταβολήν, τὴν προοιωνίζουσαν μέλλον ὀλβιώτερον τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι καὶ ἐκπλήρῳσιν τῶν πόθων καὶ ἐλπίδων ἃς οἱ ὁμογενεῖς ἐν Τουρκίᾳ προσδοκῶντες ἔχουσιν...*⁹

Καὶ ὁ πρόξενος στὴ Μάλτα:

*Οὐδὲν εὐαγγέλιον χαρμοσυνώτερον [sic] οὐδὲν ἄκουσμα ἐνθουσιωδέστερον ἡδύνατο νὰ ὑπάρξῃ δι' ἐμὲ καὶ διὰ πάντας τοὺς ἐνταῦθα ὁμογενεῖς...*¹⁰

Εὐνόητο εἶναι πὼς αὐτὸ τὸ ὕφος ἐν μέρει δικαιολογεῖται ἀπὸ τὴν ἀγωνιώ-

5. Archives du ministère des Affaires étrangères de France. Correspondance politique, Grèce, vol. 85 (novembre-décembre 1862), f. 41v.

6. Henri d'Iderville, *Journal d'un diplomate en Allemagne et en Grèce. Notes intimes pouvant servir à l'histoire du Second Empire (Dresde-Athènes 1867-1868)*, Paris : Hachette, 1875², σ. 249.

7. Τὸ Μέλλον τῆς Ἀνατολῆς, 20 Ὀκτωβρίου 1862, σ. 3.

8. ΑΥΕ, 1862, 78.1, ὁ Ἑλληνας πρόξενος στὴ Μασσαλία πρὸς τὸ ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, ἀρ. 1, Μασσαλία, 19/31 Ὀκτωβρίου 1862.

9. ΑΥΕ, 1862, 99.28, Ἰ. Παπακωστόπουλος πρὸς Α. Διαμαντόπουλο, ἀρ. 348, Ἡράκλειο, 22 Ὀκτωβρίου 1862.

10. ΑΥΕ, 1862, 99.28, ὁ Ἑλληνας πρόξενος στὴ Μάλτα πρὸς τὸ ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, ἄ.ἀ., Μελίτη [sic], 17 Ὀκτωβρίου 1862.

δη προσπάθεια τῶν κρατικῶν λειτουργῶν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐπιβίωσή τους καὶ στὴν νέα πολιτικὴ τάξη πραγμάτων, ποὺ παγιώθηκε λόγῳ τῆς ἀνατροπῆς τοῦ Ὅθωνος. Ἀλλά, βέβαια, ἡ ἐξήγηση αὐτὴ δὲν ἐπαρκεῖ. Πράγματι, μόνο ἐὰν λάβῃ κανεὶς ὑπόψη τοῦ τῆ ναυπλιακῆ ἐξέγερσης τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1862 καὶ τὴν καταστολὴ τῆς στὶς ἀρχὲς Ἀπριλίου, μπορεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ πλήρως καὶ σὲ βάθος τὴ φρενίτιδα ἐνθουσιασμοῦ, ποὺ προκάλεσε σὲ ὀρισμένα στρώματα τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας ἡ ἐξώση τοῦ Ὅθωνος.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς τριακονταετοῦς βασιλείας του (1832-1862), ὁ Ὅθων προσπάθησε νὰ ὑλοποιήσῃ τὴ Μεγάλῃ Ἰδέα, τὸ περιεχόμενο τῆς ὁποίας εἶχε ἀνεπισήμως διατυπωθῇ ἤδη τὸ 1827 ἀπὸ τὸν Καποδίστρια¹¹ καὶ ἐπισήμως διακηρυχθῇ ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Κωλέττη κατὰ τὸ 1844¹². Ἡ μεγάλη εὐκαιρία γιὰ τὸν Ὅθωνα παρουσιάστηκε στὴ διάρκεια τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου (1853-1856), ὁπότε ἡ χώρα μας ἀνεπισήμως ἀλλὰ οὐσιωδῶς συμπαράταχθηκε μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴ Ρωσία ἐναντίον τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῶν συμμάχων τους.

Εἶναι γνωστὴ ἡ τραγικὴ κατάληξη ἐκείνου τοῦ ἐγχειρήματος: Ὁ Πειραιᾶς καὶ ἡ Ἀθήνα καταλήφθηκαν, τὸ 1854, ἀπὸ γαλλικὲς καὶ βρετανικὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις - καὶ ἡ κατοχὴ δὲν ἔληξε παρὰ τὸ 1857¹³. Τὸ βασιλικὸ γόητρο τραυματίστηκε θανάσιμα: ἐπιπλέον, ἀναφάνηκαν ὅλα τὰ τρωτὰ τοῦ καθεστῶτος τῆς βασιλικῆς δικτατορίας ποῦ, στὴν πραγματικότητα, εἶχε ἐγκαθιδρύσει καὶ διατηρήσει ὁ Ὅθων ἀκόμα καὶ μετὰ τὴ στρατιωτικὴ ἐξέγερση τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843.

Ὁ πρῶτος βασιλιάς τῆς Ἑλλάδος, πράγματι, στὴν προσπάθειά του νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πραγμάτωση τῆς Μεγάλῃς Ἰδέας, εἶχε παραμελήσει σὲ βαθμὸ σχεδὸν ἀπελπιστικὸ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ τόπου. Ἔργα ὑποδομῆς, δρόμοι π.χ., δὲν εἶχαν γίνεῖ· τὸ ἀγροτικὸ πρόβλημα δὲν εἶχε λυθῇ - καὶ ἡ δραματικὴ κατάσταση τῶν καλλιεργητῶν τῆς γῆς ἀπεικονίζεται κατὰ τρόπο ἀριστοτεχνικὸ στὸ περίφημο λογοτέχνημα *Θάναος Βλέκας* τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ¹⁴. Ἡ ὑπαιθρος

11. *Correspondance du comte Capodistria, président de la Grèce*, tome I (Genève : Cherbouliez, 1839), p. 265 (ἐπιστολὴ τῆς 16ης Ὀκτωβρίου 1827).

12. *Ἐκτακτον παράρτημα τοῦ ἀριθμοῦ 40 τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως τοῦ 1843. Ἡ τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὴ Συνέλευσις. Πρακτικά*. Συνεδρία τῆς 14ης Ἰανουαρίου 1844, σσ. 190-194.

13. Gustav Friedrich Hertzberg, *Neueste Geschichte Griechenlands von der Erhebung der Neugriechen gegen die Pforte bis zum Berliner Frieden* (Gotha: Friedrich Andreas Berthes, 1879), σσ. 695-699.

14. Παύλου Καλλιγᾶ, *Θάναος Βλέκας*. Πρόλογος Γεωργίου Τσκοκοπούλου, Ἀθήνα: Ἐλευθερουδάκης, 1923.

ήταν γεμάτη από ληστές, ή ισχύς τῶν ὁποίων γλαφυρῶς περιγράφεται στὸ ἔργο *Le roi des montagnes* τοῦ Edmond About¹⁵. Τὸ στράτευμα ἀποτελοῦσαν ἀξιωματικοί, οἱ ὅποιοι ἀπολάμβαναν γόητρο καὶ προνόμια δυσανάλογα πρὸς τὶς ὑπηρεσίες πού πραγματικά προσέφεραν, καὶ στρατιῶτες πού προέρχονταν ἀπὸ τὰ φτωχότερα κοινωνικά στρώματα, ἀγρότες κατὰ κύριο λόγο· καὶ ἔργο κύριο –ἐὰν ὄχι ἀποκλειστικὸ– αὐτοῦ τοῦ Στρατοῦ ἦταν ἡ σταθερῶς καὶ διαχρονικῶς ἀτελέσφορη καταδίωξη τῶν ληστῶν¹⁶. Ἡ «χρυσή νεολαία» τῆς ἐποχῆς, τὶς προτιμήσεις τῆς ὁποίας συγκέντρωνε, ὅπως καὶ κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα, ἡ Νομικὴ Σχολὴ τοῦ –μοναδικοῦ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ– Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀντιμετώπιζε τὸ φάσμα τῆς ἀνεργίας· καὶ αὐτό, ἐπειδὴ ὁ Ὅθων εἶχε εὐνοήσει τὴ δημιουργία μιᾶς *οἶονεὶ* κλειστῆς κοινωνίας, στὰ στενὰ πλαίσια τῆς ὁποίας ἦτανε δύσκολο νὰ εὐδοκιμήσουν ἐπαγγελματικῶς ταλαντοῦχοι νεαροὶ δικηγόροι ἢ, ἔστω, φιλόδοξοι ἔμποροι. Πέρα ὅμως ἀπὸ αὐτά, τὸ κυριότερο ἦταν ὅτι ὁ Ὅθων, ιδίως μετὰ τὴν περιπέτεια τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, εἶχε μὲν κερδίσει τὴ συμπάθεια τῆς Ρωσίας, πού ὅμως δὲν ἦτανε σὲ θέση νὰ τὸν βοηθήσει, ἀλλὰ, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, εἶχε προκαλέσει τὴν ἐχθρότητα τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, ἡ ὁποία βεβαίως μπορούσε νὰ τὸν βλάψη ἀποτελεσματικῶς¹⁷. *Ὅπερ καὶ ἐγένετο ἄλλωστε...*

Στὶς 6 Σεπτεμβρίου 1861 ἐγίνε ἡ γνωστὴ δολοφονικὴ ἀπόπειρα κατὰ τῆς βασιλίσσας Ἀμαλίας ἀπὸ τὸν Ἀριστείδη Δόσιο, φοιτητὴ ἀκριβῶς τῆς Νομικῆς¹⁸. Ὁ δράστης πιάστηκε καὶ καταδικάστηκε σὲ θάνατο, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ παρέμβαση τῆς ἴδιας τῆς Ἀμαλίας ἡ ποινὴ του μετριάστηκε σὲ ισόβια δεσμά¹⁹. Στὶς 14/26 Δεκεμβρίου 1861 πάλι, μεγάλος σεισμός, αἰσθητὸς μέχρι τὴ Θήβα, ἀναστάτωσε τὰ παράλια τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν καταστροφὴ τοῦ Αἰγίου καὶ τῶν γύρω ἀπὸ αὐτὸ χωριῶν²⁰. Ἡ ἀναταραχὴ πού ἔτσι προκλήθηκε φαίνεται πὼς ἐπέσπευσε τὴν ἐκρηξὴ ἐπαναστατικῆς ἐνέργειας πού προετοιμαζότανε ἀπὸ καιρό. Ἔτσι, λίγο μετὰ τὰ μεσάνυχτα, στίς 2.30' π.μ. τῆς 1ης Φεβρουαρίου 1862, στασίασε ἡ φρουρὰ τῆς Ἀκροναυπλίας²¹.

15. Edmond About, *Le roi des montagnes*, Παρίσι: Hachette, 1898 (νέα ἐκδόση).

16. Ἀνὼνυμου, *Ἡ στρατιωτικὴ ζωὴ ἐν Ἑλλάδι*, Ἀθήνα: Γαλαξίας, 1970. (Πρώτη ἐκδόση: Βράβα, 1870.)

17. Ἐνδεικτικῶς: Γεωργίου Ἀσπρέα, *Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος*, τόμ. Α' (Ἀθήνα: «Χρήσιμα Βιβλία», 1965³), σ. 260.

18. Τρ. Εὐαγγελίδου, *Ἱστορία τοῦ Ὁθωνος*, ὁ.π., σσ. 613-615.

19. Ἀποστόλου Β. Δασκαλάκη, *Συμπλήρωμα τῆς Ἐπιτόμου Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τοῦ Κωνσταντίνου Παπαρρηγοπούλου* (Ἀθήνα 1952), σ. 963.

20. *ΑΥΕ*, 1862, Α.Α.Κ., Γ', ὁ ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν πρὸς τὴν ἑλληνικὴ πρεσβεΐα στὸ Ἡνωμένο Βασίλειο, ἀρ. 8584, Ἀθήνα, 18/30 Ἰανουαρίου 1862.

21. Τρ. Εὐαγγελίδου, ὁ.π., σσ. 617-618.

στὶς 9.00' τὸ πρωὶ οἱ ἐξεγερμένοι κατέλαβαν τὸ Παλαμήδι²², ἐνῶ παράλληλα σχηματίστηκε «προσωρινὴ κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ» μὲ σκοπὸ τὴν *τήρησιν τῆς τάξεως* καὶ τὴ *διάδοσιν τῆς ἐπαναστάσεως*²³.

Εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ πυρκαϊὰ τῆς ἐξέγερσης ξαπλώθηκε γρήγορα, παρὰ τὸ ὅτι ἡ κυβέρνησις ἀμέσως πληροφορήθηκε τὰ γεγονότα²⁴. Ταυτόχρονα μὲ τὸ Ναύπλιο ξεσηκώθηκε καὶ τὸ Ἄργος²⁵: ἀκολούθησε τὸ σύνολο τῶν κοινοτήτων Ναυπλίας²⁶, ἐνῶ λίγες ἡμέρες ἀργότερα, στὶς 4 Φεβρουαρίου, στασίασε καὶ ὁ λόχος ποὺ ἀποτελοῦσε τὴ φρουρὰ τῆς Τρίπολης²⁷. Κινήσεις ἀνάλογες ἐκδηλώθηκαν στὴ Μεγαλόπολη, στὸ Γύθειο, στὴν Πάτρα, στὴν ὅλη περιοχὴ τῆς Ἀκαρνανίας, στὴ Ναύπακτο καὶ ἀκόμη στὴν Ἀθήνα, ἀλλὰ γρήγορα φυλλορρόησαν²⁸. Σοβαρὴ ἐπαναστατικὴ ἀπόπειρα ἐγίνε ὅμως στὴν Ἑρμούπολη τῆς Σύρου. Ἐκεῖ ἡ φρουρὰ (30-40 ἄνδρες), μαζὶ μὲ *παρεπιδημοῦντας Κρητὰς καὶ Ψαριανούς*, κατέλαβε τὸ ἐμπορικὸ ἀτμόπλοιο «Καρτερία» καὶ κατευθύνθηκε στὴ Χαλκίδα, ὅπου οἱ κρατούμενοι στὶς ἐκεῖ φυλακὲς εἶχαν στασιάσει, μὲ ἀποτέλεσμα πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ καταφέρουν νὰ δραπετεύσουν²⁹. Ὁ διάπλους τῆς «Καρτερίας» ὅμως ἀνακόπηκε ἀπὸ τὸν βασιλικὸ ἀτμοδρόμωνα «Ἀμαλία»: ἔτσι, ἡ φρουρὰ τῆς Ἑρμούπολης καὶ οἱ *σὺν αὐτοῖς* ἀναγκάστηκαν νὰ ἀποβιβαστοῦν στὴν Κύθνο, ὅπου καταδιώχτηκαν ἀπὸ κυβερνητικὰς δυνάμεις καὶ ἐξουδετερώθηκαν³⁰.

Ἡ καταστολὴ τῆς στάσης στὴν Τρίπολη ἐπιτεύχθηκε προσωπικῶς ἀπὸ τὸν ἀντιστράτηγο Γενναῖο Κολοκοτρώνη, τὸν γιὸ τοῦ Γέρου τοῦ Μοριᾶ. Αὐτὸς ἀνέλαβε πορεία πρὸς τὸ κέντρο τῆς Πελοποννήσου, ὀρθὰ ὑπολογίζοντας ὅτι τὸ γόητρο τοῦ ὀνόματός του θὰ ἀρκοῦσε, γιὰ νὰ καμφθῇ τὸ ἠθικὸ τῶν ἐξεγερμένων³¹. Αὐτὸ καὶ ἐγίνε: ὁ λόχος ποὺ εἶχε ἐξεγερθῇ κατέφυγε στὴ Λακωνία, ὅπου ὅμως ἀφοπλίστηκε ἀπὸ ἀγρότες καὶ παραδόθηκε στὶς βασιλικὰς ἀρχές³².

22. Τ ρ. Εὐαγγελίδου, ὁ.π., σ. 620.

23. *Αὐτόθι*, σσ. 619-620.

24. *ΑΥΕ*, 1862, Α.Α.Κ., Γ', ὁ ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν Ἀνδρέας Γ. Κουντουριώτης πρὸς τὸν Χαρίλαο Τρικούπη, ἀρ. 687, 1/13 Φεβρουαρίου 1862.

25. Τ ρ. Εὐαγγελίδου, ὁ.π., σ. 623.

26. *Αὐτόθι*.

27. *Αὐτόθι*, σ. 631.

28. *Αὐτόθι*, σ. 663.

29. *ΑΥΕ*, 1862, Α.Α.Κ., Γ', Ἀ. Γ. Κουντουριώτης πρὸς Χ. Τρικούπη, ἀρ. 1316, Ἀθήνα, 3/15 Μαρτίου 1862.

30. *Αὐτόθι*: ἐπίσης Τ ρ. Εὐαγγελίδου, ὁ.π., σσ. 664-672.

31. *ΑΥΕ*, 1862, Α.Α.Κ., Γ', Ἀ. Γ. Κουντουριώτης πρὸς Χ. Τρικούπη, ἀρ. 833, Ἀθήνα, 8/20 Φεβρουαρίου 1862.

32. *ΑΥΕ*, 1862, Α.Α.Κ., Γ', Ἀ. Γ. Κουντουριώτης πρὸς Χ. Τρικούπη, ἀρ. 904, Ἀθήνα, 13/25 Φεβρουαρίου 1862.

Τὴν ὑπόθεση τοῦ Ναυπλίου τὴν ἀνέλαβε ὁ τότε ἐπιθεωρητὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ὁ ἐλβετικῆς καταγωγῆς ὑποστράτηγος Ἀμεδαῖος-Εὐμανουὴλ Hahn, ἐπικεφαλῆς 4.000 ἀνδρῶν³³. Αὐτὸς *διῆλθεν ἀμαχητὶ* τὰ «στενὰ τῆς Κορίνθου» καὶ προέλασε πρὸς τὸ Ἄργος³⁴, τὸ ὁποῖο κατέλαβε ἐπίσης *ἀμαχητὶ* ἤδη κατὰ τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Φεβρουαρίου³⁵. Στὴ συνέχεια ὑπέβαλε τὸ Ναύπλιο σὲ τακτικὴ πολιορκία· παράλληλα τὸ Βασιλικὸ Ναυτικὸ ἀπέκλεισε τὰ παράλια τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου ἀπὸ τὸν κόλπο τοῦ Ἄστρους ἕως καὶ ἐκεῖνον τῆς Βουρλιᾶς³⁶. Στὶς 15 Φεβρουαρίου ἄλλωστε ὁ Ὅθων ἐξέδωσε διάταγμα ἀμνηστείας· Ἀμνηστεύονταν ὅλοι οἱ στρατιῶτες καθὼς καὶ οἱ μέχρι τὸν βαθμὸ τοῦ ἐπιλοχία ὑπαξιωματικοὶ ποὺ εἶχαν πάρει μέρος στὴ στάση, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι προηγουμένως «μυημένοι στὴ συνωμοσία»· ἀντίθετα οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ ἀνθυπασιπιστὲς θὰ ἀμνηστεύονταν, μόνον ἐφόσον συνεργάζονταν μὲ τὶς δυνάμεις τοῦ ὑποστρατήγου Hahn, μὲ σκοπὸ τὴν ἀποκατάσταση τῆς τάξεως³⁷.

Στὶς ἀρχὲς Μαρτίου, ἡ ἐξέγερση τοῦ Ναυπλίου πλησίαζε πρὸς τὸ τέλος τῆς³⁸ καὶ στὶς 8 Ἀπριλίου εἶχε πλήρως κατασταλῆ³⁹. Περὶ τοὺς 300 πρωτεργάτες τῆς ἐξέγερσης, στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί, ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ κατέφυγαν, μὲ πλοῖα βρεταννικὰ καὶ γαλλικά⁴⁰, στὴ Σμύρνη⁴¹, ὅπου καὶ παρέμειναν μέχρι τὴν ἐξώση τοῦ Ὁθωνος, ὅποτε ἐπέστρεψαν στὶς ἐστίες τους⁴².

33. *ΑΥΕ*, 1862, Α.Α.Κ., Γ', Α. Γ. Κουντουριώτης πρὸς Χ. Τρικούπη, ἀρ. 768, Αθήνα, 6/18 Φεβρουαρίου 1862· ὁ ἴδιος πρὸς τὸν ἴδιο, ἀρ. 1148, Αθήνα, 24 Φεβρουαρίου/8 Μαρτίου 1862.

34. *ΑΥΕ*, 1862, Α.Α.Κ., Γ', Α. Γ. Κουντουριώτης πρὸς Χ. Τρικούπη, ἀρ. 768, Αθήνα, 6/18 Φεβρουαρίου 1862.

35. *ΑΥΕ*, 1862, Α.Α.Κ., Γ', Α. Γ. Κουντουριώτης πρὸς Χ. Τρικούπη, ἀρ. 833, Αθήνα, 8/20 Φεβρουαρίου 1862.

36. *ΑΥΕ*, 1862, Α.Α.Κ., Γ', Α. Γ. Κουντουριώτης πρὸς Χ. Τρικούπη, ἀρ. 877, Αθήνα, 14/26 Φεβρουαρίου 1862.

37. *ΑΥΕ*, 1862, Α.Α.Κ., Γ', Α. Γ. Κουντουριώτης πρὸς Χ. Τρικούπη, ἀρ. 1002, Αθήνα, 17 Φεβρουαρίου/1η Μαρτίου 1862.

38. *ΑΥΕ*, 1862, Α.Α.Κ., Γ', Α. Γ. Κουντουριώτης πρὸς Χ. Τρικούπη, ἀρ. 1316, Αθήνα, 3/15 Μαρτίου 1862.

39. Σπ. Β. Μαρκεζίνης, *Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, 1828-1964*, τόμ. Α' (Αθήνα: Πάπυρος, 1966), σ. 267.

40. Α. Β. Δασκαλάκης, *Συμπλήρωμα τῆς Ἐπιτόμου Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους*, ὅ.π., σ. 964.

41. *ΑΥΕ*, 1862, 99.2δ, Α. Ζυγομαλάς, Ἑλληνας πρόξενος στὴ Σμύρνη, πρὸς τὸ ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, ἀρ. 488, Σμύρνη, 23 Ὀκτωβρίου 1862· Τρ. Εὐαγγελίδου, ὅ.π., σ. 662.

42. *ΑΥΕ*, 1862, 99.2δ, Α. Ζυγομαλάς πρὸς τὸ ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, ἀρ. 429, Σμύρνη, 19 Ὀκτωβρίου 1862.

Γιατὶ ἀπέτυχε ἡ τότε ἐξέγερση στὴν Πελοπόννησο; Τὰ αἷτια τῆς ἀποτυχίας μπορεῖ νὰ συνοψιστοῦν ὡς ἐξῆς:

1. Οἱ ἐξεγερμένοι δὲν εἶχαν σαφεῖς στόχους. Πράγματι, δὲν ζητοῦσαν ἀνοιχτὰ τὴν ἐκθρόνιση τοῦ Ὁθωνος, ἀλλὰ τὴν *εἰλικρινῇ τοῦ Συντάγματος ἐφαρμογὴν* καθὼς καὶ τὴ σύγκληση Ἐθνοσυνέλευσης μὲ σκοπὸ τὴν ἴαση τῶν «δεινῶν τῆς Πατρίδος»⁴³.

2. Αὐτοὶ οἱ στόχοι ἦταν ἀποδεκτοὶ ἀπὸ τὰ κοινωνικῶς κυρίαρχα στρώματα τῶν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων, μὰ δύσκολα μπορούσαν νὰ γίνουν κατανόητοι ἀπὸ τὸν ἀγροτικὸ πληθυσμό. Οἱ ἀγρότες, πράγματι, πού τὸ 1861 ἀποτελοῦσαν τὸ 57,21% τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ⁴⁴, παρὰ τὸ ὅτι τὰ προβλήματα τοὺς (διανομὴ τῶν ἐθνικῶν γαιῶν, φορολογικὸ σύστημα, στρατιωτικὴ θητεία κ.ἄ.) δὲν εἶχαν λυθῇ, παρέμεναν πιστοὶ στὸν Ὁθωνα, τὸν ὁποῖο ἄλλωστε πλαισίωνε καὶ μία «στρατιωτικὴ ἀριστοκρατία», κυρίως γυιοὶ τῶν Ἀγωνιστῶν τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821, τοὺς ὁποῖους περιέβαλλε μεγάλο γόητρο. Ἡ περίπτωσις τῆς καταστολῆς τῆς ἐξέγερσης τῆς φρουρᾶς τῆς Τρίπολης μόνον καὶ μόνον μέσω τοῦ ὀνόματος τοῦ Γενναίου Κολοκοτρώνη εἶναι ἐν *προκειμένῳ* χαρακτηριστικὴ.

3. Ἡ ἐξέγερσις ἐγίνε στὴν περιφέρεια καὶ ὄχι στὸ κέντρο τῆς ἐπικράτειας, ἐνῶ ὁ πλήρης ἔλεγχος τῆς πρωτεύουσας ἀποτελεῖ βασικὴ προϋπόθεσις ἐπιτυχίας ὁποιασδήποτε ἐπαναστατικοῦ ἢ στασιαστικοῦ χαρακτῆρα κίνησις.

Ὅλα αὐτὰ συναποτέλεσαν ἐμπειρία χρήσιμη ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔκρηξι τῆς ἐπανάστασης τοῦ Ὀκτωβρίου 1862. Αὐτὴ ἐκδηλώθηκε κυρίως στὴν Ἀθήνα καὶ ὄχι στὴν ἐπαρχία καὶ μάλιστα ἐνῶ τὸ βασιλικὸ ζεῦγος ἀπουσίαζε στὴ νότια Πελοπόννησο. Ποιὸς ὑπέβαλε στὸν Ὁθωνα τὴν –ἀτυχῇ⁴⁵– ιδέα τῆς περιοδείας στὶς ἐπαρχίες τοῦ βασιλείου; Καὶ γιατί ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, πού εἶχε σχηματίσει κυβέρνησις ἤδη στὶς 26 Μαΐου 1862 καὶ ὁ ὁποῖος τόσο δραστήριος ὑπὲρ τοῦ Στέμματος ὑπῆρξε στὴν Τρίπολι τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1862, ἐπέδειξε, ὡς πρωθυπουργός, τόση ἀδράνεια στὴν Ἀθήνα κατὰ τὸν Ὀκτώβριον ἐκείνου τοῦ ἔτους⁴⁶; Εἶναι γνωστὸ, πράγματι, ὅτι ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης

43. Τρ. Εὐαγγελίδου, ὁ.π., σσ. 627-628, 636-639· Ἀ. Δασκαλάκη, Συμπλήρωμα τῆς *Ἐπιτόμου Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, ὁ.π., σ. 964.

44. D. Michalopoulos, *Vie politique en Grèce pendant les années 1862-1869* (Ἀθήνα: Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Φιλοσοφικὴ Σχολή. Βιβλιοθήκη Σοφίας Ν. Σαριπόλου, 1981), σ. 39.

45. Γ. Ἀσπρέα, *Πολιτικὴ Ἱστορία...*, τόμ. Α', σ. 260.

46. Σπ. Β. Μαρκεζίνη, *Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος*, τ. Α', σ. 273.

ένα και μόνο προτέρημα είχε: την ἀφοβία⁴⁷. Κατὰ τὰ ἄλλα ἦτο ὅλως διόλου τρελλός, ἄνευ ἀνατροφῆς, ἀπαίδευτος καὶ βάρβαρος...θηρίον⁴⁸. Μήπως ὑπῆρξε αὐτὸς ὁ κατὰ τοῦ Ὁθωνος κακῶς βουλευόμενος⁴⁹;

Νὰ ἐρωτήματα στὰ ὁποῖα ἀκόμη δὲν ἔχει δοθῇ τελειωτικὴ ἀπάντηση.

SUMMARY

Dimitris Michalopoulos, *The uprising in Nafplio 1862: the causes and the consequences of the failure.*

Othon, during his thirty years of kingdom in Greece, tried to accomplish the “Great Idea”. Though, he neglected the development of Greece. The unsolved agricultural problem, the presence of thieves in the countryside, their unsuccessful pursuit by the soldiers and the unemployment were some of the problems that gradually led to the explosion of the revolutionary atmosphere in February 1862 in Nafplio. Similar movements took place and in other areas. By the 8th April the uprising in Nafplio had been completely suppressed and many of the leaders of this movement left Greece. The main causes of the failure of the uprising were the lack of clear goals, which the rural society could also realize, and the fact that the uprising took place in the province and not in the capital of Greece.

47. Θεοδώρου Πηγοπούλου, *Απομνημονεύματα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Ἐπανάστασεως μέχρι τοῦ ἔτους 1821*. Εἰσαγωγή-ἐπιμέλεια-εὑρετήριο Ἀθανασίου Θ. Φωτοπούλου (Ἀθήνα, 1979), σ. 58.

48. *Αὐτόθι*.

49. Γ. Ἀσπρέα, *Πολιτικὴ Ἱστορία*, ὁ.π., τόμ. Α', σ. 260· Α. Β. Δασκαλάκη, ὁ.π., σ. 966.